

[222] **Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite**
Møte torsdag den 16. november 1972 kl. 11.00.

Møtet ble ledet av formannen, Helge Seip.

Til stede var: Kjell Magne Fredheim, Knut Frydenlund, Otto Lyng, Margith Munkebye, Erling Petersen, Helge Seip, Kåre Willoch, Johan Østby, Karl J. Brommeland, Gunnar Garbo, Sverre Nybø, Sverre Stray, Johan A. Vikan, Annemarie Lorentzen (for Guttorm Hansen), Gunnar Berge (for Tor Oftedal).

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Dagfinn Vårvik.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Fra Utenriksdepartementet: statssekretær Tormod Svennevig, ekspedisjonssjef Einar Ansteensen, byråsjef Leif Mevik, konsulent Vidar Wikberg og politisk sekretær Asbjørn Ringen.

D a g s o r d e n :

Den europeiske sikkerhetskonferanse. Utenriksministeren redegjør.

Formannen: Jeg gir ordet til utenriksministeren som vil gi en redegjørelse om Den europeiske sikkerhetskonferanse.

Utenriksminister Dagfinn Vårvik: I tidligere redegjørelser til Stortinget og i stortingsmeldingen om NATO er det redegjort for hvilken sentral plass arbeidet med å tilrettelegge sikkerhetskonferansen har inntatt i NATO-landenes politiske konsultasjoner i de senere år, og hvilken vekt man på norsk side har lagt på å bidra aktivt til dette arbeidet. Ved siden av en aktiv deltakelse i NATO-drøftingene har en på norsk side lagt stor vekt på hyppige og utstrakte meningsutvekslinger med Warszawa-paktland, nøytrale og alliansefrie stater om disse spørsmål. Som ledd i disse meningsutvekslinger har to embetsmenn fra Utenriksdepartementet nettopp foretatt en konsultasjonsreise til Beograd, Warszawa, Moskva og Helsingfors. Reisen har bidratt til et klarere bilde av hvorledes man i disse hovedsteder ser på de forestående drøftelser, samtidig som man fra norsk side fikk anledning til å framføre norske synspunkter.

Den aktive holdning til denne sak vil bli fortsatt. Dette er det gitt klart uttrykk for i Regjeringens tiltredelseserklæring, hvor det heter at «Regjeringen aktivt vil støtte arbeidet med så snart som mulig i 1973 å få i stand Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa.»

Stortingets interesse for denne sak er bl.a. kommet til uttrykk i den anmodning som Stortinget i vårsesjonen i 1971 – etter en enstemmig tilråding fra utenriks- og konstitusjonskomiteen – rettet til Regjeringen «om å arbeide aktivt innen NATO's organer [223] og overfor de interesserte regjeringer, med henblikk på å få virkeliggjort tanken om en europeisk sikkerhetskonferanse.»

Før jeg går over til de konkrete spørsmål en vil stå overfor under de forberedende drøftelser i Helsingfors, skal jeg kort summere opp hvordan en på norsk side generelt har sett på spørsmålet om å avholde en sikkerhets- og

samarbeidskonferanse i Europa. Når Norge og de vestlige land har vært så aktivt med på å forberede sikkerhetskonferansen, er det ikke fordi en ser på konferansen som et mål i seg selv som så å si ved et trylleslag skal løse alle de problemer som i hele etterkrigstiden har ligget til grunn for den politiske og økonomiske deling av Europa mellom øst og vest. En har fra norsk side snarere ment at sikkerhetskonferansen må oppfattes som et ledd i en prosess på lang sikt, og som bare gradvis kan bidra til å bygge ut kontaktene og samarbeidet mellom alle landene i Europa og styrke de europeiske lands sikkerhet og fred. Fra norsk side har en sett det slik at sikkerhetskonferansen vil kunne representere en naturlig videreføring av avspennings- og forhandlingsprosessen de siste årene mellom øst og vest. Fra en norsk synsvinkel er det grunn til å legge vekt på at konferansen vil gi alle interesserte land, store som små, anledning til å engasjere seg aktivt i dette arbeidet. Hva spesielt angår vårt eget land, er det på bakgrunn av Norges strategiske plassering og den stadig videregående våpentekniske utvikling klart at vi har en direkte og umiddelbar interesse i økende avspenning og i en utvidelse av konstruktivt samarbeid mellom folkene og landene i Øst-Europa og Vest-Europa.

Det er bare gjennom en fortsatt avspennings- og samarbeidspolitikk i Europa at det vil være mulig å søke en varig løsning på de sikkerhetspolitiske problemer som styrkeoppbyggingen i nord-områdene skaper for Norge.

Under de forestående flersidige forberedende drøftelser i Helsingfors vil den viktigste oppgaven være å komme fram til enighet om tid og sted og om en dagsorden for sikkerhetskonferansen. Deltakerne i de forberedende drøftelser forutsettes å bli de vel 30 land – derunder også USA og Canada – som mottok det finske memorandum av mai 1969, hvor den finske regjering erklærte seg rede til å påta seg vertskapet for konferansen og de forberedende drøftelser.

Det er forutsetningen at verken forberedelsene eller selve konferansen skal foregå direkte blokk mot blokk. Dette har ikke minst betydning i forhold til de nøytrale land. Imidlertid vil NATO-landene fortsette sine konsultasjoner både under forberedelsene til konferansen og under selve konferansen.

Helsingfors-drøftelsene vil finne sted på misjonssjefsplanet, dvs. sjefene for de deltakende lands ambassader og representasjoner i Helsingfors vil være ledere for de enkelte lands delegasjoner, som for øvrig vil bestå av eksperter fra hovedstedene. Den norske delegasjon vil bli ledet av ambassadør Knut Thommesen.

At de forberedende drøftelser skal ledes av misjonssjefene i Helsingfors, har den fordel at de to tyske stater, som begge er representert i Helsingfors på samme måte ved handelsrepresentasjoner og på samme nivå, vil kunne delta i drøftelsene på like fot uten at anerkjennelsesspørsmålet bringes opp.

[224 a.] Fra finsk side har man dessuten i et memorandum av 24. november 1970 presisert at deltakelsen i de forskjellige faser av konsultasjoner og forhandlinger med sikte på sikkerhetskonferansen, ikke impliserer noen folkerettslig anerkjennelse av eksisterende politiske forhold i Europa. I kommunikeet fra statsrådsmøtet i Bonn i mai 1972 aksepterte NATO-landene formelt den finske regjeringens tilbud om å stå som vertskap for de forberedende drøftelser på det

grunnlag som er fastlagt i den finske regjerings memorandum av 24. november 1970.

Hovedformålet med de multilaterale forberedelser vil fra NATO-landenes synspunkt være, utover det å fastsette tid og sted og organisasjon av selve konferansen, å sikre at de forslag de ønsker å fremme under de forskjellige dagsordenforslag, blir fullt ut tatt i betraktning på konferansen. De ønsker videre gjennom en viss realitetsdebatt under de forberedende drøftelser å kunne fastslå at det foreligger tilstrekkelig enighet mellom deltakerlandene til å gi grunnlag for rimelige forventninger om at konferansen vil lede til tilfredsstillende resultater.

Hovedpunktene i den dagsorden som NATO-landene tenker seg lagt til grunn for drøftelsene på sikkerhetskonferansen, ble oppsummert i kommunikeet fra NATO's utenriksministtermøte i Brussel i desember 1971.

Som første punkt ble nevnt en friere bevegelse av personer, informasjon og ideer, samt kulturelt samkvem.

Som tredje punkt ble nevnt samarbeid innen økonomi, anvendt vitenskap og teknologi og ren vitenskap.

Som fjerde punkt er nevnt samarbeid for å bedre det menneskelige miljø.

Fra Warszawa-paktlandenes side tenker man seg en dagsorden i følgende tre hovedpunkter:

1. Trygging av Europas fred og sikkerhet og prinsippene i forbindelse mellom statene i Europa.
2. Utvidelse av handel, økonomiske og vitenskapelige tekniske og kulturelle forbindelser på likeberettiget og gjensidig grunnlag, herunder også miljøvern.
3. Opprettelse av et fast organ for europeisk sikkerhet og samarbeid.

Som en vil se, ligger ikke de to forslag til dagsorden for selve konferansen særlig langt fra hverandre. Premissene er nok likevel en god del forskjellige. NATO-landene har også med to konkrete punkter som Warszawa-paktlandenes forslag ikke har med. Jeg sikter her til de såkalte militære sider ved sikkerheten. En tenker her særlig på såkalte tillitsskapende tiltak som forhåndsvarsel om troppeflytninger og manøvre o.l. Videre har de vestlige land med dagsordenpunktet «friere bevegelse av personer, informasjon og ideer», et spørsmål jeg skal komme tilbake til senere.

[224 b.] Det har også vært antydnet at sveitserne overveier å fremlegge et forslag om å etablere et system for mekling og voldgift.

Etter vestlig oppfatning vil en til en viss grad måtte komme inn på den underliggende realitet i de saker som foreslås ført opp på dagsordenen. Dette vil bl.a. være nødvendig for å kunne bringe på det rene hva de deltakende land legger i de enkelte dagsordenpunkter, og hva de ønsker å oppnå. Uten en viss realitetsdrøftelse under de forberedende samtaler vil det bli meget vanskelig å gjøre seg opp noen mening om det eksisterer rimelige utsikter for at selve konferansen skal kunne bringe tilfredsstillende resultater. En må søke å unngå at de østlige og vestlige land i Europa møter opp på konferansen med helt forskjellige oppfatninger av hva de forskjellige punkter på dagsordenen dekker. En tilspisset debatt om disse

spørsmål på utenriksministernivå vil kunne komme til å gi konferansen en dårlig start.

På østlig side holder man på at forberedelsene i Helsingfors må være av ren organisatorisk karakter, og at man må unngå å drøfte realiteten i de spørsmål som foreslås oppført på dagsordenen, som det må være selve konferansens oppgave å behandle.

NATO-landene ser det som en av de viktigste målsettinger for sikkerhetskonferansen å få vedtatt et dokument hvorved deltakerstatene forplikter seg til strengt å etterleve anerkjente folkerettslige prinsipper med sikte på å skape et bedre forhold deltakerstatene imellom, og spesielt et bedre forhold mellom øst og vest. Etter vestlig oppfatning er den såkalte «Bresjnev-doktrine», som ble anvendt som et forsvar for invasjonen i Tsjekkoslovakia i 1968, uforenlig med selve avspenningspolitikkenes mål og mening. Det vil derfor være et vestlig siktepunkt at prinsippene for forbindelsen mellom statene i Europa blir utformet så presist som mulig, og at det slås fast at de skal gjelde uten hensyn til landenes sosiale, politiske eller økonomiske system.

Med de militære sider ved sikkerhet som NATO-landene mener bør drøftes på sikkerhetskonferansen, har man i første rekke i tankene såkalte tillitskapende tiltak som kan bidra til å minske faren for militær konfrontasjon mellom øst og vest. Det tenkes her bl.a. på forhåndsvarsel om militære manøvre og større troppeforflytninger, forbud mot manøvre i umiddelbar nærhet av grenseområder o.l. Man har fra norsk side ved gjentatte anledninger fremholdt betydningen av slike tiltak også for vår lands vedkommende.

Drøftelsene på sikkerhetskonferansen vil etter en rekke NATO-lands oppfatning også kunne omfatte visse generelle sider ved spørsmålet om styrkereduksjoner i Europa og de hovedprinsipper som bør legges til grunn for slike reduksjoner. På denne måte vil det kunne etableres en forbindelse mellom sikkerhetskonferansen og de forestående sonderinger og forhandlinger om gjensidige styrkereduksjoner i Sentral-Europa som vil finne sted i et særskilt forum atskilt fra sikkerhetskonferansen. På norsk side har en lagt vekt på at sikkerhetskonferansen vil kunne gi alle land, også de som ikke kommer til å delta i realitetsforhandlinger om styrkereduksjoner, mulighet for å legge fram sine generelle synspunkter slik at disse vil kunne bli tatt hensyn til under forhandlingene.

[225] Når NATO-landene ønsker ført opp på dagsordenen spørsmålet om en friere bevegelse av personer, informasjon og ideer, samt kulturelt samkvem, er det fordi de mener at et friere samkvem og utvidet kontakt på de områder som her er nevnt, bør inngå som et naturlig ledd i den generelle avspenningsprosess og vise at avspenningen bringer lettelser også på det menneskelige plan. Den nåværende mangel på kontakt og informasjon gjør det alt for lett å opprettholde eller skape mistenksomhet hos et folk mot andre folk. Forslagene vil omfatte bl.a. opphevelse av hindringer for utreise og gjenforening av familier, altså forslag med et klart humanitært tilsnitt, samt lettelser med hensyn til utenlandske journalisters arbeidsvilkår og friere bevegelse for bøker og tidsskrifter. Kontaktene med øststatene har imidlertid vist at denne sak kan bli en av de vanskeligste og mest

kontroversielle, fordi disse forslagene berører helt sentrale sider ved kommunistlandenes samfunnssystemer. På norsk side deler vi den generelle målsetting som NATO-landene i fellesskap vil fremme ved å foreslå dette punkt på dagsordenen. Vi har samtidig pekt på at det er realistisk å regne med at omfattende liberaliseringstiltak ikke kan oppnås på kort sikt på disse områder, men må fremkomme som resultater av en stadig økende avspenningsprosess over lengre tid, basert på voksende gjensidig tillit.

Hva angår tredje punkt i NATO-landenes forslag til dagsorden, nemlig samarbeid innen økonomi, anvendt vitenskap og teknologi og ren vitenskap, hersker det på forhånd bred øst/vest-enighet om ønskeligheten av utvidet samarbeid på disse områder. Det dreier seg her om saksområder som til dels har vært gjenstand for drøftelser i øst/vest-sammenheng gjennom flere år, bl.a. i FN's økonomiske kommisjon for Europa. Som eksempel kan nevnes bedre arbeidsbetingelser for vestlige firmaer i øst, bedre betingelser for vestlige forretningsmenns virksomhet i disse land, samarbeid innen transport, såkalte «joint ventures» og en rekke andre typer industrielle og forretningsmessige samarbeidsprosjekter. Øst-statenes interesse for et slikt samarbeid har ikke minst bakgrunn i disse landenes behov for vestlig teknologi, know-how, kreditter m.v. Det man konkret tar sikte på, er på konferansen å utforme generelle retningslinjer for utvidet samarbeid på disse saksområder. Når det gjelder videreføringen av dette samarbeidet, tenker man seg fortsatt at FN's økonomiske kommisjon for Europa, ECE, skal spille en sentral rolle.

Også hva NATO-landenes fjerde dagsorden angår – forslag om samarbeid vedrørende miljøvernsspørsmål, kan det på forhånd konstateres generell øst/vest-enighet om at man på konferansen bør søke å finne fram til egnede samarbeidsformer. På norsk side vil en særlig støtte forslag som angår luft- og havforurensninger.

Når det gjelder en nærmere gjennomgåelse av de østlige dagsordenforslag som jeg har nevnt ovenfor, har man fra sovjetisk og øst-europeisk side under de bilaterale kontakter hittil uttalt seg i generelle vendinger. Dette gjelder ikke minst det østlige forslag om å føre opp på dagsordenen spørsmålet om opprettelse av et permanent organ for behandling av europeiske sikkerhets- og samarbeidsproblemer. Det er vanskelig å vurdere dette forslag på forhånd. Det vil måtte ses i sammenheng med hele forløpet av konferansen og de beslutninger som blir fattet på de enkelte saksområder. I en slik sammenheng kan det komme til å fremstå som naturlig og hensiktsmessig at det opprettes en [226] eller annen form for ad hoc maskineri som kan følge opp det arbeid som blir gjort på konferansen.

Man vil under de forberedende drøftelser i Helsingfors måtte ta stilling til hvordan selve konferansen skal avvikles. Den franske tanke om én konferanse inndelt i tre faser, dvs. en åpningsfase på utenriksministernivå etterfulgt av en fase hvor det vil bli arbeidet i arbeidsgrupper og kommisjoner, og til slutt som tredje fase et nytt møte på utenriksministerplan, har møtt bred oppslutning både i øst og vest uten at man kan si at den ennå er formelt godtatt av de to hovedgrupperinger. På sovjetisk side har man gått inn for en variant av det franske forslag som forutsetter

at de deltagende land i den avsluttende fase skal møte på høyeste plan, dvs. på regjerings- eller statssjefsplanet.

Det er umulig å si med sikkerhet hvor lenge de forberedende drøftelsene i Helsingfors kan komme til å vare. De første 8–10 dager vil ventelig gå med til drøftelse av prosedyrespørsmål og generelle innlegg. De fleste NATO-land er innstilt på da å ta en pause i drøftelsene på grunn av NATO's utenriksministtermøte i Brussel 7. og 8. desember, som samtidig kan bli en nyttig anledning til en første vurdering på høyt politisk nivå av den innledende fase av Helsingfors-drøftelsene. Det er mulig man kan regne med nok en møterunde i Helsingfors før jul. I alle fall vil en måtte regne med at drøftelsene vil fortsette i januar. Særlig amerikanerne, men også mange av de øvrige NATO-land, er innstilt på at de multilaterale drøftelser i hvert fall ikke skal bringes til avslutning før de sonderende flersidige samtaler om gjensidige og balanserte styrkereduksjoner i Europa også er kommet i gang. Etter planen skal disse, som nevnt, ta til i januar neste år.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for redegjørelsen. Er det noen i komiteen som har spørsmål eller merknader?

Gunnar Garbo: Jeg bad om ordet for å gi min generelle tilslutning til de arbeidslinjer som Utenriksdepartementet synes å følge i saken. Jeg er for mitt vedkommende helt enig i de hovedlinjene utenriksministeren trakk opp når det gjelder hvilke saker det er viktig å konsentrere seg om på dagsordenen. Skulle jeg understreke noe, måtte det være at jeg tror det er nyttig at man benytter anledningen til å kjøre fram krav om større kulturell åpenhet og utveksling. Men jeg er helt enig med utenriksministeren i at det ville være helt urimelig og urealistisk å forestille seg at man oppnår store resultater med ett slag på det punkt. Derfor tror jeg også det må være en riktig linje å søke å konsentrere seg om helt konkrete praktiske ting av den type som utenriksministeren nevnte: større adgang for journalister til å krysse landegrenser, større adgang til å besøke slektninger på begge sider, avtaler når det gjelder bøker og tidsskrifter osv. Kan man der skritt for skritt oppnå innrømmelser, er det formodentlig den mest realistiske veg man kan gå fremover.

Når det gjelder spørsmålet om et permanent organ, vil jeg for mitt vedkommende gjerne understreke at jeg tror man [227] bør ta sikte på som et hovedønskemål at konferansen skal nå fram til enighet om opprettelse av et permanent maskineri for arbeid med sikkerhetsspørsmål og våpenkontrollspørsmål i Europa, slik at man i tillegg til FN's økonomiske kommisjon for Europa, som formodentlig må bli styrket og aktivisert som en følge av konferansen, også får et tilsvarende all-europeisk organ for fortsatte drøftelser av sikkerhetsspørsmål. Det faller for så vidt i linje med de synspunkter utenriksministeren var inne på innledningsvis, nemlig at man ikke kan se på konferansen som en engangsforeteelse, en begivenhet som med ett slag skal løse flere problemer, men snarere som innledning til en langsiktig og kontinuerlig aktivitet med sikte på å bedre forholdene mellom øst og vest. Nettopp av den grunn tror jeg at opprettelse av en eller annen form for et varig maskineri til å føre drøftelsene videre vil være noe av det mest

vesentlige – og noe av det mest realistiske – man kan ta sikte på som et resultat av konferansen.

Knut Frydenlund: Vi har tidligere gitt vår tilslutning til selve avholdelsen av konferansen og til hovedretningslinjene for den slik som disse er blitt utformet gjennom konsultasjoner i NATO's råd.

Utenriksministeren nevnte de tillitsskapende tiltak som man fra norsk side ved flere anledninger har fremholdt betydningen av, noe som er naturlig på bakgrunn av den interesse vi har i dette på Nordflanken rent sikkerhetspolitisk. Jeg vil spørre utenriksministeren om man fra norsk side tenker seg noe bestemt når det gjelder tillitsskapende tiltak for Nordflankens vedkommende. Vil man i tilfelle ta dette opp på konferansen ved første anledning?

Formannen: Jeg vil gi min tilslutning til den hovedlinje som en har gått inn for ved behandlingen av saken. Jeg synes at det utenriksministeren gav uttrykk for på en god måte følger opp en politikk som det må kunne være bred enighet om her i Stortinget.

Jeg noterte meg at finnene igjen – det var vel i forbindelse med FN-sesjonen – hadde reist spørsmålet om et atomfritt Norden. Kan det tenkes at finnene vil kjøre dette fram som et spesielt punkt fordi konferansen skal holdes i Helsingfors? Har en i tilfelle gjort seg opp noen mening om hvordan en vil svare, om en i tilfelle vil reise spørsmålet om et belte gjennom hele Europa? Eller vil en i det hele tatt gå inn på problemstillinger av denne type på den kommende konferansen? Det var det ene.

Det andre spørsmål som jeg vil nevne konkret – jeg har tidligere tatt opp en spesiell sak med utenriksministeren, men det er flere – går på det helt menneskelige og humane plan. Det gjelder spørsmålet om ekteskap mellom folk fra østlige land og folk fra vestlige land. Vi har en del eksempler på norske borgere som ikke får adgang til å inngå ekteskap med forlovede fra kanskje særlig Sovjet hvis de skal bo utenfor øststatene. Det burde vel være et av de punkter for bedre kommunikasjon som burde kunne løses relativt lett.

[228] Så endelig det spørsmål: visum til forskjellige land ved turistreiser og andre reiser. Det er en sak som har vært oppe i Juridisk utvalg i Nordisk Råd en del ganger. Vi har vært noe i tvil og har inntatt noe ulike holdninger i spørsmålet om gjensidighetskravet vis-à-vis de østeuropeiske land. Det har nå lykket å få bort viseringen i forhold til enkelte stater og andre er svært liberale i sin holdning. Men vi vet samtidig at det også er noen av de østeuropeiske land som fremdeles er temmelig strenge i sin vurdering av visumsøknader. Jeg går ut fra at dette spørsmål også vil komme opp under det som er nevnt om friere bevegelighet for personer mellom landene.

Utenriksminister Vårvik: Jeg kan begynne med formannens spørsmål, nemlig om finnene kan tenkes å ta opp spørsmålet om et atomfritt Norden. Til det har jeg ikke annet å si enn at det hittil – i hvert fall oss bekjent – ikke foreligger noen tegn eller indikasjoner på at Finland vil følge opp dette spørsmål.

Når det gjelder det spesielle problem som man ofte kommer bort i, hindringer for ekteskap osv., vil den norske delegasjon under det punktet ta til orde for viktigheten av å få oppført på dagsordenen spørsmålene om fjernelse av hindringer for ekteskap og gjenforening av familier. Det vil bli lagt vekt på å drøfte disse spørsmål på konferansen. Og likeledes skal delegasjonen støtte forslag om avskaffelse av vilkårlige restriksjoner for passutstedelse.

Når det gjelder det spørsmål som hr. Garbo var inne på, særlig dette med eventuelle permanente organer, har vi inntatt den holdning at vår delegasjon skal gi uttrykk for at de norske myndigheter i prinsippet stiller seg positivt til fremsettelse av forslag om en eller annen form for maskineri for videreføring av den pågående forhandling om en avspenningsprosess i Europa, men at vi gjerne vil vurdere det nærmere behov i lys av de erfaringer man høster under de multilaterale forberedelsene på selve konferansen. Men det er slik å forstå at delegasjonen ikke skal gå imot forslag som tar sikte på å føre opp på dagsordenen for Sikkerhetskonferansen spørsmålet om opprettelse av en eller annen form for maskineri eller organ for behandling av øst/vest-spørsmål.

Når det gjelder hr. Frydenlunds spørsmål om de tillitsskapende tiltak – jeg vet ikke om det er slik i denne komite at det er anledning til det – ville jeg svært gjerne at ekspedisjonssjef Ansteensen, som har arbeidet med dette spørsmål, fikk lov å besvare det.

Formannen: Hvis hr. Ansteensen vil orientere komiteen, tror jeg det ville være meget praktisk, og jeg takker for det.

[229] **Ekspedisjonssjef Ansteensen:** Dette med tillitsskapende tiltak som ble nevnt, er et av de punkter som man fra norsk side har lagt særlig vekt på i lys av våre spesielle interesser på grunn av Norges beliggenhet. Det har vært vår generelle målsetting i likhet med de øvrige NATO-land at Sikkerhetskonferansen også skal drøfte visse sider ved europeisk militær sikkerhet. Tanken bak dette har vært at den videre avspenningsprosess etter hvert også skal omfatte det militære område, og at Sikkerhetskonferansen kan være første skritt i denne retning. De tillitsskapende tiltak som man der fra norsk side særlig har gått inn for, er bl.a. å få en viss sammenknytning mellom Sikkerhetskonferansen og drøftelsene, som jo skal finne sted i et mer begrenset forum, om gjensidige styrkereduksjoner i Sentral-Europa. Hensikten har ikke minst vært at man på selve Sikkerhetskonferansen skulle la alle deltakerland få mulighet til å gi uttrykk for sitt syn på disse styrkereduksjonene.

Det som her har vært nevnt av utenriksministeren av mer konkrete tillitsskapende tiltak, er spørsmålet om forhåndsvarsel både om større troppeforflytninger som kan skape misforståelse om hensikten bak slike forflytninger, og også forhåndsvarsel om militære øvelser og ikke minst øvelser som finner sted i nærheten av grensene til andre land.

Når det gjelder øvelser i umiddelbar nærhet av nasjonale grenser, har det vært et ønske fra norsk side om at man skulle komme fram til et forbud mot slike øvelser i lys av den risiko at slike forberedelser kan brukes til dekke av mer aggressive

tiltak. Men vi har for så vidt fra norsk side vært rede til å akseptere at Sikkerhetskonferansen i første omgang, siden dette er den første runde i slike drøftelser, kan begrense seg til å drøfte slike tillitsskapende tiltak som er så enkle og generelle at de passer for og kan praktiseres av alle deltakende stater, og ikke bare av de av dem som har spesielle problemer i denne henseende, og at man også begrenser seg til tiltak som ikke krever spesielle teknisk pregede langtrukne forhandlinger eller opprettelse av noe spesielt organ for å kunne gjennomføres. Men vi ønsker at det da gjøres klart at disse tiltak som blir drøftet på Sikkerhetskonferansen, er ment som minimumsforslag som man ønsker å bygge videre på. Dersom det ikke er mulig for Sikkerhetskonferansen å ta opp de andre tillitsskapende tiltak som er av særlig interesse for Norge, ønsker vi at slike tiltak på et egnet tidspunkt kan bli trukket inn i drøftelsene om styrkereduksjoner.

Johan Østby: Det var et spesielt punkt som jeg ville nevne så vidt. Det er på dagsordenen for Sikkerhetskonferansen med et punkt som gjelder journalisters arbeidsvilkår og bevegelighet over landegrensene. Jeg ber om at man da har i minne at FN i denne sesjonen behandler en noe beslektet sak, nemlig et konvensjonsutkast til beskyttelse av journalister på farlig oppdrag. Så lenge jeg var på generalkonferansen i høst, lot det til at dette spørsmål utviklet seg mot et for oss meget lite tilfredsstillende resultat. Jeg skal ikke gå i detalj om det her. Det var den opprinnelige idé at man skulle ha en fysisk beskyttelse av journalister som befant seg i andre land under farlige omstendigheter – opprør og den slags – men det var tilsynelatende et flertall av FN-medlemmene – blant disse også mange asiatiske og afrikanske land – som i grunnen ønsket det slik at man i denne konvensjon tvert imot fikk en legalisering [230] av en sterkt restriktiv behandling av journalister som befinner seg i andre land i denne forbindelse. Det så ut til i første del av denne sesjonen at resultatet ville bevege seg dit hen at Norge vil måtte stemme mot det som blir det endelige forslag der. Hvor vidt denne konvensjonen i det hele tatt er blitt vedtatt på generalforsamlingen, vet jeg ikke. Men hvis den blir det, vil det bli et for oss lite tilfredsstillende vedtak. Det er viktig, tror jeg, at man under Sikkerhetskonferansen er oppmerksom på hvordan saken har forløpet i FN, og hvordan Norges stilling hele tiden har vært her, fordi man ellers kanskje kan komme til å opptre ulogisk under Sikkerhetskonferansen når det gjelder dette spørsmål.

Svenn Stray: Jeg har i og for seg ikke så meget å bemerke til det som utenriksministeren konkret gav uttrykk for. Jeg synes allikevel det er riktig, når vi nå har en slik anledning, å komme med et par generelle observasjoner.

Norge har jo spilt en relativt aktiv rolle med hensyn til å få overbevist NATO-landene om at alliansen må stille seg positivt til deltakelse i Den europeiske sikkerhetskonferansen. Jeg tror det har vært riktig, og at vi har øvd en viss gagnlig innflytelse der. Allikevel skal man naturligvis ikke se bort fra at når det kanskje har vært en til dels ganske utbredt skepsis i en rekke NATO-land når det gjelder dette tiltak, har det vært begrunnet i at man har fryktet for at det ikke lå noen ærlig vilje bak, særlig ikke fra Sovjet-Samveldets side. Jeg tror ikke man har hatt en lignende

tro når det gjelder de øvrige østeuropeiske land. Men man har tvilt på at det er til stede en ærlig vilje fra Sovjets side til å komme fram til positive resultater som kunne føre inn på en avspenningens vei. Det har vært begrunnelsen for at man i forskjellige faser har stilt opp diverse betingelser som man mente måtte oppfylles fra de østlige lands side, før man sa seg villig til å ta det skritt som man nå skal til med, nemlig å starte de multilaterale drøftelser om forberedelse av konferansen.

Når det gjelder en del av det som er blitt nevnt fra vestlig side, spesielt hva angår friere utveksling av meninger og personer – beskyttelse av journalister og hva det måtte være – som øyensynlig blir møtt med ganske stor skepsis, særlig fra Sovjets side, tror jeg man der skal være litt varsom med å legge opp den linje som man skal forfølge på konferansen, og la den avhenge litt av hvordan forløpet blir.

Hvis man under den videre utvikling av konferansen får det bestemte inntrykk, hva vi jo sterkt håper, at det fra russisk side nå virkelig er et alvorlig ønske til stede om å komme fram til en avspenning og mer gode forhold til den vestlige verden, tror jeg man fra vår side skal være mer forsiktig med å presse disse tingene for langt. Man skal nemlig være klar over at mye av det som vi synes er helt selvfølgelig, så å si strider mot barnelærdommen i mange sammenhenger på den kommunistiske side. Jeg mener vi bør være noe varsomme hvis vi har inntrykk av at det er virkelig ærlig vilje til stede fra Sovjets side. Skulle det utvikle seg slik som enkelte frykter, at dette vesentlig blir brukt til propagandaformål fra Sovjets side, kan man revurdere spørsmålet fra vår side. Da får vi vel tute med de ulvene vi er blant. Men vi må være varsomme og ikke spenne buen for høyt i første omgang hvis det skulle være slik som vi håper, at russerne denne gang virkelig mener det alvorlig med sine avspenningsønsker.

[231] Selv om jeg i og for seg er enig i utenriksministerens generelle bemerkninger, at det vel er forutsetningen at man ikke skal opptre som blokker på konferansen, tror jeg at Norge under den videre fremmarsj bør holde seg innenfor rammen av det som man blir enig om ved underhåndsdrøftelsene mellom NATO-landene, og det mener jeg av flere grunner. Det vil i den nåværende situasjon være klok utenrikspolitikk for Norge. Og videre, når vi innenfor NATO har kunnet øve en viss innflytelse på utviklingen av dette sakskomplekset, tror jeg at det har – i hvert fall for en stor del – hatt sammenheng med at de øvrige NATO-land hele tiden har hatt den riktige forståelse av at selv om Norge kanskje har presset litt mer enn mange ønsket i de interne møter, har vi alltid lojalt fulgt opp det som man ble enige om på NATO-møtene. Jeg har den mening at det har styrket vår innflytelse innenfor NATO i denne saken, og jeg tror vi fortsatt bør følge den linjen.

Knut Frydenlund: Bare et kort spørsmål. Man må vel gå ut fra at utenriksministrene i EF-medlemslandene kommer til å samordne sine lands synspunkter innenfor EF-landene. Spørsmålet er da om man fra norsk side har muligheter til å følge med i det som skjer her, og eventuelt kanalisere norske synspunkter inn i denne prosess mellom EF-landene som sannsynligvis vil komme til å spille en vesentlig rolle i utformingen av opplegget fra Vest-Europas side.

Utenriksminister Dagfinn Vårvik: Vi kjenner kanskje ikke tilstrekkelig til i hvilken grad EF-landene vil forsøke – og også lykkes – i retning av å samordne sine synspunkter. Men det er selvfølgelig et interessant spørsmål på hvilken måte man kan ha åpne to-veis kommunikasjoner mellom Norge og EF. –

Hr. Ansteensen ville her bare gi den opplysning at de andre NATO-land har vært løpende orientert om drøftelsene i EF hittil som angår Sikkerhetskonferansen.

Med hensyn til det spørsmål som hr. Stray reiste, om å vise varsomhet i retning av å presse fram våre ideelle målsettinger også når det gjelder de østlige land, vil jeg si at vi er fullstendig klar over det. Man betrakter det vel på norsk side som noe tvilsomt om det på konferansen vil lykkes å oppnå enighet om en erklæring som uttrykker disse ideelle prinsipper i helt utvetydige vendinger. En må kanskje være forberedt på ikke å komme stort lenger i presisjonsnivået enn man allerede har nådd i FN-pakten og spesielt i FN-erklæringen med hensyn til vennskapelige forbindelser mellom statene.

Når det gjelder det andre punkt hr. Stray var inne på, om ikke å opptre som blokker, så vil det vel naturlig utvikle seg slik. Vi har jo hatt disse forhåndsdrøftelsene i mange, mange år nå, og man har i nokså stor grad kommet fram til felles synspunkter – og standpunkter også for så vidt – når det gjelder dagsordenen, hva man skal legge i de forskjellige forslag. Det vil vel tilsi at man under konferansen må ha disse løpende [232] konsultasjoner, men så vidt mulig forsøke å unngå at man utad opptre som en blokk og dermed kan komme til å støte enkelte i Konferansen. Ellers ser vi det slik at de omforente forhandlingsopplegg som man er kommet fram til innenfor NATO, ikke skal være til hinder for at NATO-landenes delegasjoner kan fremholde spesifikke nasjonale synspunkter, og heller ikke til hinder for at man kan fremsette forslag i henhold til nasjonale interesser. Men det er også klart at det er vanskelig å gå så langt at man fremsetter forslag som går ut over rammen av det man er blitt enig om i NATO.

Formannen: Flere har ikke tegnet seg på talerlisten, og jeg vil da gjerne takke utenriksministeren for redegjørelsen og ekspedisjonssjef Ansteensen for de opplysninger han gav.

Møtet hevet kl. 11.55.